

ГЛАС НАРОДА.

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

„Глас народа“ излази сваке недеље на табаку. — Цена му је на годину 3 фор., на осам месеци 2 фор., на четир месеца 1 фор. аустр. вредн. — Дописи се пишу уредништву а претплата и огласи администрацији „Гласа народа“ у Нови Сад. — Огласи наплаћују се од ретка оваких слова 5 нов. и 30 новчића за жиг сваки пут.

БРОЈ 34.

У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 26. АВГУСТА 1873.

ГОДИНА III.

КОМАСОВАЊЕ *) ЗЕМАЉА.

Комасовање земаља — јесте једно позамашно питање за народ наш по многим крајевима где живи, нарочито у Банату. Као што је питање о иберландским земљама у диштрикту „гамен претикања, спотицања“ — тако је исто и ово комасовање велика занета, за коју запише тамо наш свет од толико година. —

Ми смо ради дакле коју о томе проговорити.

Има добрих разлога тому, који неће да се земља комасује; али има још и бољих разлога, који тамо за тим иду.

Кад не уземемо на ум на велепоседнике земаља, земље су у наших газда, земљерадника, обично подељене на четворо: према тројноме тежењу, на три места су њиве оранице, а на четвртоме остављају ливаде. А гледамо-ли колико је у кога земље, то ћемо прво наићи на фртаљције, па мање на полути-наше и тек напоследку на сесијунаше. Сесија се узима обично у тријест и два ланца; и подељена је по ономе, што напред рекосмо, све по осам ланаца на свакоме месту, фртаљ дакле земље по два ланца на четири места; а фртаљција је, кажемо, највише.

Који нису за то да се земље комасују, они се томе одуширу овим разловима. Земље у једном хатару нису све једнаке ни по богу, а ни по обрађивању, те овако распарчетано сваком је дошао по који комад добре, други средње па онда лоше и најлоше; једно с другим изравна се на послетку па ратар наш може ипак да се тавори, а могућнији, богме, и да се прилично помогне. Буде-ли се земља комасовала, онда ће господа, као господа, побирати за себе најбоље земље па тек што иза њих остане, нашће у део мањим газдама и сиромасима. Још већма се одуширу тиме, што се боје од непогода времена, нарочито крупе (града) изливања вџда, и других тим подобних неподоба сти-хијских. Наиће-ли облак, веле, потућиће усеве једном, двојици, десеторици, све до трунка, остали ће проћи

без штете; је-ли који крај подводан, или украј реке — за поле кишовитих година они пострадају, чије су земље онуда, а други не, и т. д.

Са свим другачијим разловима побијају ове, који за тим иду да се земље комасују. Газдовати може човек — кажу ови — само онда, кад му је све при руци и и на мети. Рачунати ваља — додају ко том — и с вре-меном; ко у времену заштеди, тај много заштеди.

По томе, кад је у којег газде, било и најмање, сва земља у целини, у једноме комаду — онда само може у свему напредовати.

И по нашим мислама, колико смо и сами о томе своје мисли пребирали, налазимо, да ови други ипак право. Гледаћемо дакле то да и ми по могућству поткрепимо и побоље образложимо. Узећемо те мисли наше редом једну за другом.

Док је наш народ у ови крајеви био у бољем стању, или, штобо реч: у јачем газдашагу, а што је узто главно: не изменан са толико иноверице и туђин-штине — да богме, да није много до тога стојало: јесу-л земље у целоме или на више распарчетане. А при томе ваља добро на ум узети, да је наш народ живио у заједницама, у задругама, као што је још до некле у дојакошњој граници.

Што је која кућа и својта имала земље, то је било заједничко; сва фамилија беше на једноме хлебу, те и на заједноме раду. Како је пак ратарство било у нас главна струка привреде, мало која кућа у Срба да није имала бар по једну сесију земље, а није велика реткост била у многе српске куће и по три, четири сесије земље; ко није имао ни педи земље, држали су га ни пода-шта.

Прилике се са свим изменише за ово двзест, три-ест година. Наш народ, како која година, све већма се дели — и данас ћеш наићи тма божја кућа, управо кућица, и толико сиромашних ратара, којима су очеви, ал зацело дедови газде били; који се родише у газдачким, имућним кућама. Ретко је данас наићи и два брата да заједно живе на једноме огњишту, на једноме хлебу и раду; чим се ижене, таки се и поделе, мало за тим, а они се позадујују, па испродају сваки свој део земље — за земљом брзо оде и кућица.

* Реч ова: комасовање, узета је из латинског језика и значи: збијање, прикупљање у гомилу. Комасоване земље зову у нас одајама (у Банату), садашња (у Бачкој).

Гад би народ наш умео и мимо земљерадње што да привреди — онда, да богме, сила би мање шкодила та деоба нашем свету; напротив, село би свако српско кобил'варош добијала деобом по једну нумеру више, народ би тиме јачао. Али ће доста времена проћи, док се наш свет толико унапреди, да узме привређивачи и газдовати, као што се данас привређује и газдује у сребренијих народа, који земљу раде.

Но ми се уздамо, да ће и у нас до тога доћи, само дај боже среће и у народу слоге, да најпре до школа доспемо, које ће томе пута да прокрче. А међу тим ваља да се народ наш другим приликама послужи рад свога опстанка и користи.

К унапређењу томе за сад дакле много ће помоћи поменуто комасовање земаља. Ко мање ко више земље има, сад распарчетано, имаће је после на једном месту, те ће моћи свој, било и најмањи домазлук привући и подићи.

Де да ово изближе погледамо.

Наш народ данас земљу ради понајвише с коњи; рогате марве све је мање и мање у наших ратара — ретка је данас кућа, која истерује на орање по три, по четири плуга волова: деобом се куће растуриле. Нови газда у новој се кућици осамио; спао је на своје две руке и на жене своје сапаћенице. Не зна куд ће пре, да-л на угар, ил на орање за жито, ил на кукурузе; кад потоме до године приспе летина — опет незна где му је глава, куд ће пре доспети. Жена пак (па још ако је окупе ситна дечица) ил ће кућу држати, ил ће с мужем на радњу. Што се мора радити, то ни по јада, без тога већ не може бити, ал је много горе: што данас и сутра мора на један крај хатара, прекосутра и након сутра чаг на трећи и четврти. Јурећи марву сад овамо сад тамо на радњу, убије је тиме готово толико исто, колико је рга и убија радом, а слабом храном.

Потребе су данас у ратара, далеко веће, нег што су пређашњих времена биле — ако, можда, и недруге, ал порција и остале дације зацело су веће, неголи што су некад биле. Ваљало би дакле, окром што земљу оре и засеје, да запати и које марвинче: два, четири вочића, по коју кравицу, и бар по двадесет тридесет овчица, и тако даље. Где ће то данас моћи, кад мало у ком селу да има утрина за пашу; од ливада једва да је и трага. Дошао спахија, где је спахијско, па подорао готово под крајни шор кућа; а на спахије као да се угледала и многа браћа општинари, те исто тако учинила.

А кад је сва земља у газде у једноме комаду, па поле удеси (као што је већим делом по Бачкој) своју одају, свој салаш — он ће имати и њиве за усев, и комад земље марви за пашу; начиниће тамо, на свом томе добру и мало кућице и других стаја за марву. Запатиће стада и стоке сваке врсте, и без по муке подићи, те се тако помагати и лепо кућу кућити.

Али, веле, боље земље побраће господа за себе, а изргане оставити сиромаша. За вреднога и разумнога газду данас готово и нема слабе земље; данас, кад се може свака земља нађубрити, нахранити, да род роди обилато.

Но разговор о томе иде сасвим на други лист.

Штедња у времену јесте уз поменуто разлоге понајвећи, који иште да се земље комасују. Узмемо н. пр. колико времена ратар издангуби и колко марву своју убије, док увезе храну своју с те три четир њиве, са толико страна на гумно; док овај са своје распарчетане земље увози, дотле други на комасованој земљи, на своме салашу, и снесе крстине у стогове и камаре, и готово пола оврше — или и све оврше и извеје, ако ради справом што млати.

А да у нашег ратара сила значи, моћи што пре умесити хлеб од новине, ил с новом храном први изаћи на пијацу — то мислимо знаће многи, да му и не кажемо.

Оволико има досмо за први мах рећи о томе питању, које се јако тиче нашега народа у ови крајеви.

Али — и овом приликом кад већ ето крају приђосмо, пада нам на памет: коме ми ово пишемо? Они којима ми на првоме месту намењујемо, ни пети их читати не уме! . . .

Но ништа зато; омладини јен у томе дужност, где год може, и кадгод доспе, да призове брата ратара, па да му прочита и протумачи, те осим другога да му бар воље отвори, како ће и сам о томе без предрасуде размишљати и у своју корист пресудити.

— 11 —

ИЗУМЕТЦИ НОВИЈЕГ ДОБА.

Да проговоримо коју о томе, како је оно, што су људи у новије доба изумели, утицало на образованост и живот људи, наиме што се тиче промета и трговине.

Ко се год разумева у историји, које год настао те проучавао поједине народе, тај знаде, да пут којим је ходио развитак људске просвете, иде од истока на запад. На истоку је колевка човечанства, а из Азије раселио се свет на прама западу на све стране. Док је у грдним царевинама, у Кини и Јапану, цвала и наука и уметност у велико, дотле је још по Европи владао мрак глупости и дивљаштва.

Токм времена оте се образованост из своје колевке и пође по свету.

Земље и градови, који су некад били у цвету, опустеше и пропадоше. Кина се окоренила у тромости, а Европа преузе да буде носилац напретка и образованости.

Али струја образованости не заста, за њу не беше уставе. Она се разли и с ону страну дебелога мора. Америка је перка Европи, али перка дође на скоро напреднија него мати и ко зна, да ли не ћемо дожи-

вити, да Аустралија, која је за сад најназаднија, неће оставити након себе све остале чести света. Природа нигде не застаје на једном месту, све се у њој непрестано мења и развија, што за часак застане, то већ пропада, јер не напредује. Где се једном смрне, тамо другоме сване, што ми велимо да је умрло, то је дало клицу живота другоме створу; тако то бива код биља, у животиње и у човека.

Где су сада оне земље и градови, о којима нам причају стари повесничари? Државе Кираца, Персијанаца, Мисираца, Римљана одоше у рушевине, а на место њих поникше нове државе. Кад се човек озбиљније промисли, рекао би чисто, е природа руши и обара, само да може нешто ново да ствара, али кад дубље испита увериће се, да све то иде по строгим законима нужности и да природа тежи, да ствара оно, што је савршено.

А шта је са оним, што су људи својим умом изумели? Природа и ако је уништила читаве народе, она није могла сасвим да уништи оно, што су они својим умом заумили; изналасци тих народа нису се изгубили по остало људство. Њихови изуметци су пренесени са рода на род као главница, која ће доносити велику камату.

Које нужда и невоља, које пак слени случај, принудили су човека још када је био неразвијен, да напрегне своје умље, да мућне главом, да макне руком, те да подмири своје потребе, а затим да удеси себи угодан и пријатан живот.

По томе се даје разазнати, где је почела људска образованост, где трговина, радиност и уметност и како се развијала до данас. У зачетку образованости човек је као парче мрамора, који је претрпан земљом, кречом и корењем, тек кад га се лати рука уметности, бива ода њ диван лик.

Природа је била од вајкада свакоме, кано отворена књига, али није сваки народ разумео шта пише у тој књизи. Ево и данас, док се неки муче да одгонену шта значе оне куке и вериге на мисирским пирамидама, дотле други и не обрћући главе на њих. Ево ми Европљани упрегли смо и ватру и воду у своју службу, опасали смо електричном струјом земље и мора, а Инђијанац још и сад вреба каменитом секиром дивљач у шуми. Аустралски црнац мало је умљем својим утекао од шакала у својим шумама, а у нас је људи, који су својом памећу и науком задивили цео свет. —

Ова умна величина извире из непрестаних испитивања и изналазака, који се слажу као оно камен на камен, подижу огромну зграду људскога знања. Из малих ствари постају велике, мали узроци често су повод великим догађајима. Са парчета Пилибара сазнасмо за електрику (муњевину), са сапунског мехура постаде оптичка (наука о светлости), са јабуке што се откиде са дрвета, изумеше закон гравитације (тежине) и т. д.

Наша деца уче у историји имена краљева; уче бојеве што их бише, добише или изгубише; уче кад се то збивало и у чију је славу гинуо свет немилите а овамо слабо се пита, ко је изнашао плуг, ко новац, ко писање.

Најстарији изумевач је ТубалКајин, који је изнашао гвожђе. Гвожђе новац и писање јесу три најглавније ствари, којима се Азија и Европа разликоваху од Африке и Америке. Дивљаци мишљаху дуго времена, да је ватра нека звер, што једе дрва.

Пре него што ћемо говорити о изуметцима новијег доба, ваља нам рећи коју и о оном, што су људи знали у старо доба.

Жалост је што су имена многих људи, који су нешто изумели, са свим заборављена. При многом изналаску догађало се случајно, да људи нису изнашли оно што су тражили, него са свим нешто друго. Ево ћемо да споменемо неке случајеве. Фенићани су товарили салитру, кували су себи ужину на пешчаној обали, па као што нису имали камена, они подметну под своје лонце комађе салитре и тако имаше стакло, Архимед је правио горећива стакла а тим стаклом кад га метнуше после 3500 година у дурбине, изнађоше Галилеји и Њутн чудеса по небу и по земљи, изнађоше у семену живе животињице, у плесњу читаве шуме, а по небу милијоне нових светова. Пурпурова шкољка, коју је загризао чобански пас, те њоме обојио своју њушку, даде повода те изнађоше тирски пурпур. Неки мудрац тражаше, како би сам да начини злато, па изнађе порцулан и фосфор. Наравно да изналазак у своме почетку није оно, што је у своме савршенству. Једна мудра кинеска царица посматраше наука, па изнађе ткање. Испрва мерише време по сенци. Кинези га мерише по зеници у мачке, затим воденим, нешчаним и сунчаним сахатовима, сада има сахатова са чивијама, што избијају и што их носимо уза се. Грци научише да пишу од фенички трговаца, што трговаше стаклом и пурпуром а написаше дела, којима се ми још и данас дивимо. Колико је од просте даске или издубљеног чама до грдних морских галија и бродова! Колико је од пучке нударске колибе до мраморне палате! Колико је од рачуна по прстима и по рабошу до генијалних рачуна Лајбница и Њутна — од карабе до свирке у операма! Колико је растојање од гара, којим је заљубљено момче рисало сенку драге своје на дувару, па до кичице Рафајелове или Кореџијеве? Колико је од лончарске здеље до вајарских киноа!

Али све оно што је изумео стари век, споро је потицало на људску образованост, без да је одсудно утицао на светске догађаје, све је то мало напрама ономе, што је изумео нови век те обрнуо цео свет тако рећи тумбе. Сахатови и артија, компас и барут штампан и парна снага, поште и телеграфија, фотографија и оптичка стакла и т. д. утицаше на свет

као велике политичке револуције. Ова четир човека: Шварц, Гутенберг, Колумб и Џејмс Уат подигли су тргну провалију између старог и новог века.

(Наставиће се.)

ИЗ ПРИРОДЕ.

О слободној вољи.

„Човек је слободан, као птица у кавезу; може се кретати у неким извесним границама.“

Човек је и по телу и по духу природан производ. По томе не само оно што је човек, него и оно што човек ради, хоће, осећа и мисли оснива се на исто таким природним потребама, као цели stroj света. Ко је само површно и без знања посматрао биће човеково могао је до тога назора доћи, као да је све оно што читави народи и поједини људи раде поникло из потпуно слободне и свесне воље. Али ако бацимо дубља погледа на ствар видићемо, да међу природом и појединим бићем имаде тако дубоке и унутарње свезе, да о вољи и слободној одлуци свугде само у врло ограниченој мери може говора бити; научићемо и познаћемо извесне законе у свима оним појавама, које дојако сматрасмо као производе случаја, слободне воље. „Човечија слобода, с којом се сваки дичи“ — вели Спиноза — постоји једино у томе, да је човек свестан свога хотења, али не познаје узроке, који га на то наведоше.“

Овај назор данас није више просто теоретичан, него се темељи на учинима, а на томе смо највећма благодарни једној новој и занимљивој науци, статистици, која нам наређа сигурна правила у читавом низу појава, о којима се дојако тврдо мислило да су поникле случајно или вољно. Само кад посматрамо највеће појединости и ситнице онда неможемо тако лако познати истину ову, али на против у великој целини видимо таква реда у свему, што до неког извесног степена сасма круто савлађује човештво и човека. И заиста без да претеривамо можемо рећи, да се је сада већина лекара и практичних психолога*) препирући се о слободи човекове воље сложила с онима, који признају, да човекова радња и делање зависе од извесних природних нужа свугде у последњем реду и то тако, да у сваком поједином случају слободан избор имаде најмања, или нема баш никаква делокруга.

Није нам ни у крај памети да с учинима исцрпљиво доказамо ову велеважну истину, јер ту би нам морало помагати целокупни обим човековог знања. Међутим је овај доказ тако тесно и нужно скопчан с целим огледом света који истиче из неког практично-философског посматрања природе, да га овде никако неможемо обићи. Ми ћемо дакле покушати

да у неколико разумљивих истинитих навода означимо барем наслоне тачке за могућност овога доказа.

Рад и учин свакога појединог човека зависи од карактера, обичаја и начина мишљења онога народа, коме он припада. Али тај исти народ је до неког степена нуждан производ спољне природе, у којој живи и у којој је поникао.

Неки енглески научењак Гелти прича ово: Разлика у моралном карактеру и физичком строју разних племена јужно-афричких стоји у свези с обликом земљом и вегетацијом (биљинством) својих разних земаља. На голим висовима где нема ничега до ниског и густог жбуња живе кепеци али жилави „бушмани“; на широким брдовитим пољанама живују дамари, народ независних пастира, где је поглавица породице врховни господар у своме уском кругу, а у богатим пределима севера пак живи најобразованија и најнапреднија раса Овампи. По неком другом научењаку разноликост земље тумачи нам лако историју, живот и обичаје разних индијанских племена у Америци, који на тој земљи живе. Пре неки 230 година прича исти научењак, доселише се прве насеобине у Нову Енглеску а то беху прави Енглези у сваком обзиру. За то кратко време променуле се те насеобине битно, јер се из њи изродио чист американски тип, а биће поглавито упливом климе. Американац је више мршав него дебео, он је дуга врата, немиран је, увек чисто грозничаво раздражен. У американске жене су жљезде слабо развијене, отуда им њезан стас; коса им је густа, дуга и сува а биће да је то можда отуда, што је ваздух одвећ сув. Неки опазише да су Американци много раздраженији тада, када ветар са североистога дува. На тако можда је услед тих климатичких одношаја постало све, што се у американској држави тако величанствено и нагло развило, чему се ми Американцима доста надивити и назавидити неможемо. На као што се Енглези прелише у други тип у Америци, исто тако би и у Аустралији. Људи су дугајије, мршави и чврсти мишића, жене су, врло лепе, али лепота им за мало траје. У свој суштини једнога Енглеза видиш мутно маглено небо, тежак зрак и строго местно ограничење домовине његове; из Талијанца пак бежи нам се у брк оно свагда плаво небо, оно жарко сунце талијанског мугла; фантастични свет пун прича и заносљивих мисли човека са истока у свези је са препуном и богатом чудноватом природом околу њега. На високом северу расту шпрљави жбунови, кржљава дрвећа, а живи малено људско племе за које се просвета мало или баш ни мало не лепи. На исто тако и на дубоком југу не може човеков род да се развије нешто више. Само онде, где клима, земља и спољни одношаји земне површине чине неку једноврсну меру, држе неку средњу равнотежу, само онде може човек достићи онај ступањ душевне културе, који га уздиже тако силовито над својим сабићем. Али и у такој култу-

*) Психологија то је наука о души човековој, а психолог је онај који се може бави.

ри човек остаје свагда продукт оних одношаја што утичу на њ, и историја нам пружа врло много примера у томе. На прилику они некадањи славни Римљани! Ти исти, који у добу републике своје показаше толико републиканских врлина, толико примерна поштења, ти исти сматраху у добу царства римског за велику част, за необично одликовање, ако жене и берке својемогаше подносити на блуди чулно пировање римским силедијама и креатурама њиховим те онај дични Рим постаде тако легло блуда и срама. У другим бурним временима поничу велики људи, челични карактери у недогледном броју, да им се не можеш доста надивити на слави што стекоше повесници људској, у кратким стагнирајућим епохама често гине сваки дух, непониче ниједно велико дело.

(Свршиће се.)

ИЗ СОМБОРСKE УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ.

Из „Разреднице приправника и приправница у српској учитељској школи у Сомбору с концем године 187²/₃ ваџимо неке занимљиве податке:

О петрову дну полагао је њих 32 испит о учитељској способности, од тих су положили:

С отличним успехом: Аркадије Вуковић из В. Бечкерека.

С врло добрим успехом: Дим. Смиљановић из Моровића, Јов. Михајловић из Н. Сада, Лазар Сремчевић из Н. С., Младен Силашки из Сомбора, Светозар Брашован из Вршца, Светозар Милетић из С. Падеја.

С добрим успехом: Аркадије Милошевић из Врањева, Григор. Војновић из Калуђерова, Јелена Мијатовића из Суботице, Јован Анђелић из Жабља, Јован Мириловић из К. Св. Ивана, Катарина Панићева из Суботице, Милан Петровић из Кикинде, Павла Борјановић из Кумана, Петар Вукан из Н. Сада, Сава Глибољски из Сомбора, Сима Дотлић из Н. Сада, Сима Моцић из Сирига, Срдан Увалић из Н. Св. Ивана, Стева Стојадиновић из Белобрешке, Тоша Петаковић из Н. Сада, Паво Таназевић из Меленаца, Јован Мургуловић из Н. Сада, Јован Цвејић из Крушедола.

С довољним успехом: Драгиња Шимићева из В. Бечкерека, Ђорђе Поповић из М. Чанада, Јосиф Маринковић из Врањева, Милош Крстић из Мраморка, Стеван Јаношевић из Карловаца.

С недовољним успехом (те морају испит поновити) Александар Чешљар из Жабља и Ђорђе Грбић из Срп. Чанада.

Према томе дала нам је учитељска школа сомборска ове године 1 отлично, 6 врло добро, 18 добро и 5 довољно оспособљених учитеља. Овај резултат је доиста на понос и дику нашем учитељском заводу, те уједно одговор делом на подла опадања, којим људи колико глупи толико и опаки нападају по кашто на ту нашу најбољу учитељску школу.

У II. разреду; који до године долази, било је по истом изказу свега 22 приправника, међу тима је 11 женскиња, по оцени опажамо и ту многу одличну снагу.

У I. разреду било је само 14 приправника, међу којима је 10 женскиња.

Стипендије из нар. фонда по 80 фор. уживало је њих 10 приправ., из „Платонеума“ њих 15 приправ., у износу од 760 фор. из закладе панчевачке општине 3, у износу од 300 фор. Раздато је дакле свега 28 стипендија у износу од 1860 фор.

У учитељској школи предају 4 редовна професора, и 5 спомоћника, заводом управља г. Никола Вукићевић, који служи у томе заводу скоро пуних 20 година, те је својом неуморном ревносту, ретким одушевљењем и одличном педагошком способносту припремио нашем народу досада на стотине ваљаних народних учитеља.

Колико се сваки пријатељ народне просвете мора радовати, што је прва учитељска школа наша у новије време сиврсним учитељским снагама с најпотребнијим учевним средствима снабдевана, толико се мора опет сневеселити што број приправника у њојзи очевидно опада. У првој години уче се сада само 4 мушка приправника, а то ће рећи да ће српски народ за две године дана из те школе добити само 4 учитеља!

Ово је знак времена, на који обраћамо пажњу наших школских власти и пријатеља народне просвете.

Докле год и у нас народни учитељ не стече од страна народа одличнији положај у друштву, докле год не прегну општине око бољне плате учитељских трудова, докле ће се мало њих лаћати тога узвишеног али за сада неблагодарнога посла.

Ако хоћемо да изведемо нашу нову „Школску уредбу“, требанам још много ваљаних учитеља и учителица, ако се овако мало приправника буде јављало у учит. школу, оно нећемо овим бројем моћи покрити ни онај мањак, што је природан са смрти и старости

Ова ствар је колико важна толико и журна. Пре свега и то још ове јесени ваља: умножити и повисити стипендије из нар. фонда. У учитељ. школу јавља се понајвише пука сиротиња, која нема чиме да учи више школе; са 8 фор. месечне стипендије не може се у ова скупа времена живети ни о луку и хлебу. Приправници су толико заузети науком да једва могу спремати се за предавање, за миогредне заслуге не достаје им времена и снаге.

За време незаконитог терорисања Мајтињијевог, патио је и овај завод од силетака и денунцијација непријатеља српске просвете али их је претрајао на њихову срамоту.

Овогодишњи испит о учитељској способности почастовао је и велики жупан сомборски г. Мата Леонард својом присутношћу и изразио се врло ласкаво о успеху пигомаца ободрив их да буду „доковини и своје народу“ од користи.

СА БЕЧКЕ СВЕТСКЕ ИЗЛОЖБЕ.

(Пето писмо.)

У предпрошлом броју цењеног „Гласа Народа“ напоменух оно што у првом дану видех, — а сада прелазим на оно, што сам у другом дану видео и учитеља северо-американске школе чуо; на име прелазим на предмете, који се у истим државама а у основној школи предају, а ти су: — 1. Познавање гласова (растварање речи у слоге и гласове) — читање, — 2. рачун — 3. морал, — 4. грађанско право — 5. Ђеографија и отаџаственица, 6. природне науке, 7. Ђимнастика, 8. свирка и певање. — Што се пак саме релиђије тиче, ова је свеђеницима (душенепечитељма) остављена, — и ово ми се одиста у овој школи допада, у толико више, што због исте народни учитељи ни у какву колизију са свеђенством не долазе, тим пак и никаква морална угледа пред народом не губе. (а које код нас на жалост највише се и догађа.) — Икао што напоменух, ово ми се допало, и то: прво збогтога што сваки учитељ треба у школи просвету и напредни дух времена да међу дечицом шири и распростире; а друго што светска наука данас прво место међу свим просвеђеним народима заузима. — По том даље даље, и у дужност спада сваком поједином свеђенику не само: „паки паки“, него и са проповеђу, са релиђиозном поуком — са изабраним поукама народ — следствено децу (јер од ових народ бива) да уче и у вери утврђују, како би кад одрасту, ваљани људи и риђбани постали. —

По овом би се дакле јасно увидело, да је одиста задатак школе, да светску реалну науку шири и негује, као и да је дужност учитељска ли около тих наука што више прионети и ученицима исте у срце уевати.

Сви пак они, који противно о овом тврде, греше, и то по самој еванђелској науци, јер и у истој написано стоји; „не можемо работати Богу и мамону.“ — А што је пак још и напослетку, — и то у свом изобразеном свету фактично доказано: да релиђија никако не слаже се са светском природном за сваког појединог човека нужном науком, јер „глад засиђује само рад.“ А боме често се догађа — да година не роди, или човек је у радно доба поболое се, — сад ако се никуда мађи исти у зимње доба не зна — неколико пута му се удели; али после и сами они, који су најрелиђиознији, са свога прага немилосрдно га отисују, велећи: ради па заслужи — а не ће да му кажу, моли се па ћеш добити. —

Из наведеног дакле увиђа се, да школа треба од детета да створи (учини) човека — а свеђенство побожњака, као што то сређне северо-американске школе чине — и тек ако се бар по мојем немеродавном мњењу угледамо на исте сређне државе Американске — онда ћемо заиста мођи рећи: учили смо оно, од чега ћемо свагда живети мођи — а изоставићемо из-

реку: „нек се Богу молити само научи, а не ће он попа бити.“ —

Завршујем ово моје друго писмо са жељом, да браћа учитељи (на оба доселе писана) своје наворе јавности доставе, и да их на заказаним зборовима у претрес узму — па по том сл. енар. школ. одбору из своје сређине предлоге поднесу — како би се у „Уредби за народне школе“ и ово ставити могло, то јест, ко треба релиђију да предаје?

— А ја ћу други пут још коју о шведској и аустријској школи да прозборим. А. Д.

БОЈАНЦИ.

(једино српско село у „крањској.“)

(Свршетак.)

У овако бједном и плачевном стању борави село наше од свог насељења па до данас.

Лањске 1872. године показа се нами јасно звијезда у близини нашој, која је наговешћивала бољу будућност и неку сређу селу нашем. Јер прошле године у мјесецу јулу, била је у селу нашем комисија, која је грунтове прегледала, процјењивала и по том у разреде дјелила.

Иста је пронашла, да је наш грунт у Бојанцима најнеплоднији и да по том спада у трећи разред. Можда нам се ушљед тога и порез смањи.

У тој комисији сијала је она на прво речена сјајна звијезда, био је и господин др. Јосип витез од Савиншег, поседник имања у Метђики посланик на крањском земаљском сабору. Овај господин, чојек племените и добре душе, милостива срца, љубитељ просвјете, штоватељ вјере и народности, заштита и помоћ сиромашнијем и т. д. упознаде се са овим нашим селом и околицом; увјери се, да ми у сређини и у близини нашој воде нејмамо, и да је то као главни и најпрви узрок, што ми слабо стојимо и што нашу стоку по реду гојити не можемо; да нејмамо цркве (добре,) коју другчије радо у селу видисмо, и у цркви нужни намештаја и т. д.

Код нас је том приликом заискао воде да пије, и кад му рекосмо, да му лакше вина дати можемо него воде: онда му се смилу ово село и забиљежи нас у својој књижници, рекавши: да ће сва могућа чинити и употребити, да нам се макар чим помогне, особито у погледу воде а и цркве.

Кроз пол године пошље тога, а то зимус неђе, чиними се 19. фебр. п. н., пише тај господин из Беча (јер преко зиме с фамилијом на Дунаву у Бечу — живи, преко љета у Метђики) нашем свештенику у Мариндол, јер и ми под мариндолску парохију спадамо; и у свом посве љубазном писму замоли нашег пону, да му опише положај у Бојанцима и да посвједочи писмено превелику оскудицу воде у селу нашем, као и посве слабо стање црквице нам наше.

Свештеник наш (тада имадосмо два) изненађен овим прекрасним писмом, даде одма жељену сведоџбу од стране нар. уреда, на темељу које је г. витез от Савиншег још боље и снажније за нас радио, не само код крањскога зем. сабора у Љубљани, него и код министарства пољодјелства и на другим односним мјестима у Бечу, особито у погледу воде. И кад је зимус, 20 јан. п. н. министарство пољодјелства војводству крањском 1100 фор. одобрило, да се оним општинама раздијеле, гђе је велико помањкање воде, онда је изрочито минист. пољод. и наше село Бојанце споменуло, обу рећи нагласило, да се при раздијељу тих новаца и на нас обзир узети има, што је дело и заслуга јединога витеза от Савиншег, који је то ушљед наше предходне молбе израдио. И заиста, ушљед наше молбе тек под 7. маја о. г. на одбор ц. кр. пољодјелске дружине у Љубљану управљене, доби наше село у сједници истога одбора од 8. јуна о. г. по нов. 200 фор. а. вр. као државну помоћ за грађење бунара и напајалишта за благо. Истина за оваки посао примало, али саразмјерно са другим општинама крањским, највећи износ ми смо добили! —

Док је господин витез от Савиншег у Љубљани и Бечу вруће настајао за државну субвенцију, ради грађења бунара у нашем селу, није заборављао, ни на запуштену слабу црквицу нашу, те за то и заслужује. да му се и уком српском листу достојна пошта ода, тим више и прије, што је г. Савиншег син „једино спасавајуће црвце, који се да како на то много не осврће, него као учен чојек, једно као и друго штује.

Он, ваљда знајући, да нашој (Бојанској) цркви код државе неможе (?) израдити новчане потпоре, обрати се на другу страну, на неке приватне а имућне особе, код којих је приличну потпору израдио.

Тако н. пр. на лијени начин наговорио је барона С. Сину, да је нашој сиромашној цркви даровао готових 100 ф., а за руком му је испало, да је са митроносним протом у Бечу двије прекрасне и скупоцјене иконе (Христ. и Богород.) и склопито свештено црковно одјело, као и још неке ствари, нашој цркви прибавио.

Тако из они 100 фор. поправисмо зидове црквене, уравнисмо и нобијелисмо (г. Савиншег даровао 10 ф. за вапно-креч) а за остатак од поправка зида за 46 ф. набавио нам је исти господин витез у Бечу два велика свијетљака пред иконостас (ког је он пофарбати дао) један лустер за 6 свијећа са чашом за уље у нутра, два мала свијетљака на трапезу и воштане свијеће у све ово (14 ком.)

Осим тога пак, што је јанно за зидање сам купио иконостас о свом пофарбати дао, преобукао је трапезу лијепом пристојном материјом и даровао још к томе: нов, прекрасан ручан крет, нову велику, кадилницу, ибрике за вино и воду на таци (од метаља)

посуду за тамјан и т. д. а његова гђа супруга, рођена Пилиц из Беча, наклитила је црквицу и иконе на иконостасу са лијепим куповним цвијећем, што је да како опет лијеп дар и знак штовања наше светиње.

Дана 1. (13.) о. м. освешћена је наша та лијепо обновљена и добропоправљена црква. Осветио је наш свештеник с дозволом конзист.; код свечаности био је и поменути добротвор наш, витез од Савиншег, један отмјени бечлија, многи народ српско-словенски, а Метљичка гласба увеличала је светковину знатно.

У 9 сати у јутру дошао је исти господин са пратњом уз свирање музике у наше село.

Одма за тим уђосмо у црвцу, гђе је свештеник своје по реду чинио. Објед дала је опшина. Пошље њега није изостало старо српско-народно коло са различним пјевањем, па ни мужари не мучаше?

Као што ће увидити штовани читатељ, много је користио овај господин овоме сиромашном запуштеном (код властих заборављеном) срп. селу у свакоме погледу. Црква је сада у доста добром и повољном стању, провиђена и са пуне 400 фор. вриједнија.

За бунар израдио је 200 фор. државне помоћи, и још ће настојати, да се што к томе добије; а у погледу школе и бољег материјалнога стања, има такођер г. Савиншег красне и племените намере, само да се изведу! —

— Он мисли наиме, од многих грунтова, што су за продати на лицитацији ради цесарске штибре, један таки узети, на тај грунт метнути једнога чојка, који је писању, читању и газдинству вјешт; па би он грунт обделавао, купљену му стоку гојио и уз то дан два на седмицу сеоску малу школу држао, те овај народ инак у многом чем подучавао, а од грунта и стоке би се издржавао.

Овако је накан г. Савиншег у свако доба учинити само да се такав чојк нађе! —

Ето, тако је од прилике у Бојанцима, у том једитом српском селу, у читавом војводству крањском, за које се готово ни знало није!

Један Бојанчанин.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

— ЈА Карловци 23. августа. После несносне врућине добисмо кишу, која је благодат за изгорелу траву и за печло грожђе. Грожђе ће се без сумње услед оваковог пешног времена опоравити, па ако не квантитету, оно бар добром квалитету надати можемо, јер ево већ три године како немамо изврени вина.

Ноћи захладише; лето прође, јесен је већ ту, па ни на бербу немамо јоште дуго чекати, највише три недеље, јер је грожђе заплавило. Давно поговарано сједињење мађарског парошловног друштва са немачким као да ће се скоро извести. Сједињена друштва имала би се звати: I. Аустро-Угарско д. п. д. Дал ће ово сједињење публици од хасне бити, где ће конкуренција престати, то ће нам потоње време показати, најбоља конкуренција ће им бити, жељезница која има грађена бити.

Од неког времена ваоди се оде г. Маркварт, који вели да је изаслао од неког друштва, да испита Фрушку гору, да се у њој наоде руде. Испитујући нашао је у Јаску бакара а у Карловци угљена, и обоје је послао на испитување у Беч.

Здравствено стање много је боље него пре, колера се по Срему уталожила, па и у самој Пазови где је 40 глава по-морила.

ПОДЛИСТАК.

ОНА НЕМА КАДЕ?

(Свршетак)

— Шта ти је, злато моје? Што си ми тако брижна и бледа? — запитао је Ранков отац своју лепу жену.

— Та није ништа! Чудно ми је, доста сам играла, нишла бих веће кући! —

Ала је то чудно, када човеку непрестано зује у ушима једне те једне речи — мислила је млада мајка.

„Морам ли и ја умрети, мати?“ — чула је она где пита неки ситан, нежан, дечији глас.

Али иде коло наоколо, те је занесе плаховито у свој вртлог.

И опет није имала каде, да саслуша тај ситни, тужни гласић; што јој је уз сву галаму свирке и људи пробијао до у њено материнско уво.

Ове ноћи, док је трајала весела игранка, док се око немирног материнског срца врзла нека кобна тужна слутња, те је то срце од ње презало и трнуло, умрло је мали Ранко! Умрло је на пречац, из убаха. Као гром из ведрог неба синио је анђео смрти на његову постељицу, да му одговори на оно његово питање, кад мати није имала каде да му одговори.

Даја је спавала као мртва, мати се вртела на игранци, а мали Ранко мучио се на смртној постељи, јер га је морила ужасна дечија болест, гуштер у врату, што наоко грозно напада децу изненада. Нежни пулобак свену у зачетку без брзе помоћи.

Зора је већ у велико свитала, и кад се надвирила на Ранков прозор, а оно Ранкова мајка пала у својој лепој свиденој хаљини на Ранкову постељу, па се бије у груди, лелече и нариче за својим милим јединчетом.

Кога да кори, коме да преговара на самртном одру свога јединца? Зар дадиљ, што је тако тврдо заспала, те још с вечера није приметила знак љуте и онаке боље?

Та она је мати, па зашт она то није опазила! Она је себе корела, да није пазила на своје дете, да се занела за уживањем, да је заборавили на своје материнске дужности. Са тога прекора поста мајка увиђавна на гробу свога јединца.

„Зар и ја морам умрети, мати?“ јечало је непрестано у њезиним ушима.

Кућа је занемела, у њојзи се није више чуо весели гласак дечији — била је као нема, као лепо о-кићено гробље. Али није занемела за навек.

Прођоше неколико година, а по тој кући закли-таше опет весела грла чилих синова и вижљавих ћерака. Браћа и сестре све једно другом до увета, испунише место малог Ранка. А мајка је сада доспешна, сада има каде, да одговара на дечија силна питања, да их учи и забавља. Она је сада свесна своје материнске дужности, она знаде колико је одговорна богу и људима, што ју је бог благословио од срца поредом, те је постала и опет мати! Нема више у ње, да јој дете ноћу зајечи, а она да га не чује, материно око бдије над свима, а њезино срце пуно нежне материнске љубави, преза при сваком немирном гласку.

„Морам ли и ја умрети, мати?“

„Јесте дете моје, ти мораде умрети, али ти си умрло као што умире сунце, као што гасну звезде, као што свене цвеће, да се опет лепше роди, затреп-ти и замирише. Из твога гроба, који сам залила ма-терњом сузом никло је мајци твојој дрво познања, са кога познах шта ми је дужност, а на том дрвету је диван плод, материнска љубав, која сада не-уморно бдије над твојом браћом и сестрицама.“

То је био мајчин одговор на Ранков гласак с ону страну гроба.

(„Cornelia“ 1873.)

—X—

ШТА ВИВА ПО СВЕТУ?

У Бечу је отворен трећи међународни медицински конгрес који ће претресати ова здравствена питања: 1. Тре-бали каламити богиње. 2. Како ће се умалити сифилитичне бо-лести. 3. Треба ли држати карантине за време колере. 4. О ка-налазацији вароши. Међу осталима су на конгресу и два срп-ска лекара др. М. Јовановић и др. Владан Ђорђевић.

Бирачи панчевачког среза држали су 19. августа бирачку конференцију у Панчеву. Било је на томе збору шест хи-љада глава. Председник је био ватрена старина др. Пеји-чић а известитељ Јован Павловић. Једногласно су усвојили програм бечкеречки и решили да бирају посланика за угар. сабор. Уз бурно „живио“ буде за кандидата истакнут др. Миша Полит, који се кандидације телеграфично примио.

Мађарске новине јадикую до зла бога да им је сва нада у крајини јалова; вата их љута грозница кад помисле на ти шест хиљада митинских глава! У осталом чекајте на по-ле tessék mulatni!

Кнез Милан свршио је у понедеоник 20 августа преглед из ложбе у Бечу. Кнез је био при вечњању хусарске кавалерије и јахаће артиљерије (топџија), што је цар наш њему у почаст приредио; за тим је кнез прегледао царски арсенал и рудолфову касарну. У Среду је кнез почастио ручком команданте трупа, које су се пред њим већбале и начеонике завода, које дан пре походио а у четвртак је одпутовао кнез даље преко Линца.

У Недељу је изишао први број „Граничара“ уређује га г. Тоша Бекић. —